

Valsts kancelejai

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai

Ārstniecības iestādēm

Rīgā, 15.05.2024. Nr.43/05-2024

Atzinums par MK noteikumu Nr. 482 izmaiņām (noteikumu projekta ID 22-TA-2871)

Uz doto brīdi tiesību aktu projektu publiskajā portālā apspriešanai ir nodots noteikumu projekts "Noteikumi par aizsardzību pret jonizējošo starojumu medicīniskajā apstarošanā" (turpmāk – Projekts), kas paredz izmaiņas 2014.gada 19. augusta Ministra kabineta noteikumu Nr. 482 "Noteikumi par aizsardzību pret jonizējošo starojumu medicīniskajā apstarošanā" (turpmāk – Noteikumi) prasībās.

Ar šo vēršam vērību uz to apstākli, ka minētās izmaiņas ietver ļoti būtiskus grozījumus, kas atstās ietekmi uz ikvienu ārstniecības iestādi, kura sniedz diagnostiskās radioloģijas pakalpojumus.

Ilggadēji strādājot medicīnas fizikas jomā ne vien galvaspilsētā, bet arī citās, tostarp, nelielās ārstniecības iestādēs, esam labi informēti par grūtībām un resursu trūkumu, ar ko iestādes saskaras, lai vispār varētu turpināt nodrošināt saviem pacientiem (kuriem bieži vien nav iespējas doties uz galvaspilsētu) pieejamību tik šķietami primitīviem diagnostikas pakalpojumiem kā rentgena uzņēmums iekaisuma vai lūzuma gadījumā.

Kopš 2014. gada Noteikumu prasības paredz, ka ārstniecības iestādei ir jānodrošina medicīnas fizikas eksperta un medicīnas fiziķa iesaistīšana radioloģiskajās manipulācijās atbilstoši Noteikumos norādītajām darba slodzēm.

Visu Noteikumu spēkā esamības laiku (jau sešus gadus) tie ārstniecības iestādēm nav izpildāmi (jo īpaši no galvaspilsētas attālākās vietās), jo valstī kopumā nav tik liela medicīnas fiziķu un medicīnas fizikas ekspertu skaita.

Piemērs:

Ar Noteikumu prasībām šobrīd minimālā medicīnas fizikas eksperta slodze darbā ar paātrinātāju ir noteikta 0,37. Valstī šobrīd ir vismaz 9 lietošanā esoši paātrinātāji, tātad, lai izpildītu Noteikumu prasības ir nepieciešami vismaz 4 (t.i., $0,37 \times 9 = 3,33$) medicīnas fizikas eksperti darbā ar paātrinātājiem. Medicīnas fizikas eksperta slodze darbā ar starošanas plānošanas sistēmu šobrīd ir noteikta 0,16, uz ko ir nepieciešami vismaz vēl 1 vai 2 medicīnas fizikas eksperti valstī, bet slodze darbā ārējā staru terapijā atkarībā no pacientu apjoma (uz 100 pacientu gadiem) noteikta kā 0,11, uz ko šobrīd ir nepieciešami vismaz vēl 1-2 medicīnas fizikas eksperti. Tātad kopumā tikai radioterapijā atbilstoši Noteikumu prasībām ir nepieciešami 6-8 medicīnas fizikas eksperti. Tāpat Noteikumu prasību izpildei nepieciešami medicīnas fizikas eksperti kodolmedicīnā, brahiterapijā.

Uz doto brīdi valstī kopumā ir tikai 13 medicīnas fizikas eksperti. Tātad ja pieņemam, ka radioterapijā, kodolmedicīnā un brahiterapijā medicīnas fizikas eksperti tiek noslogoti atbilstoši

Noteikumu prasībām, tad uz **diagnostiskās radioloģijas ierīcēm atliek vien 3-4 medicīnas fizikas eksperti.**

Valsts vides dienesta Radiācijas drošības centrs ir labi informēts par medicīnas fizikas ekspertu un medicīnas fiziķu trūkumu, kura dēļ Noteikumi jau tagad nav izpildāmi. Neskatoties uz to valsts iestāde ir sagatavojusi šobrīd Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas publicēto Noteikumu izmaiņu Projektu, paredzot vēl krietni celt medicīnas fizikas ekspertu un medicīnas fiziķu slodzes.

Tādejādi jau tā smagos resursu trūkuma apstākļos, ārstniecības iestādēm, lai tās nepārkāptu Noteikumu prasības, būs jāveido papildus darba vietas diagnostiskajā radioloģijā.

Lai gan esam uzņēmums ar Latvijā lielāko medicīnas fiziķu štatu diagnostiskajā radioloģijā, kas lieliski izprot medicīnas fiziķa un medicīnas fizikas eksperta svarīgo lomu radioloģisko ierīču uzturēšanā un iestājamies par profesijas prestiža celšanu, esam kategoriski pret mākslīga medicīnas fiziķu un medicīnas fizikas ekspertu deficīta radīšanu. Esam pret diagnostiskās radioloģijas iznīcināšanu ārpus galvaspilsētas, kas tiks panākts ar šī nesamērīgā resursu sloga piemērošanu. Mūsu ieskatā profesijas prestižs ir ceļams citā veidā – ar patiesu ieinteresētību medicīnas nozares sakārtotībā un izaugsmē, kuras pamatā ir rūpes par pacientu un tā drošību, nevis mākslīga štatu palielināšana.

Būtisks ir tas apstāklis, ka nedz Noteikumos pašreiz ietvertās, nedz Projektā paredzētās medicīnas fiziķu un medicīnas fizikas slodzes diagnostiskajā radioloģijā nav pamatotas. Piemēram, Eiropas komisijas Aizsardzības no radiācijas Nr.174 Eiropas vadlīnijās (EC PR 174) par medicīnas fizikas ekspertiem diagnostiskajā radioloģijā noteiktās slodzes ir krietni zemākas (skat. 1.tabulu).

Tabula 1 Projektā un EC RP 174 noteikto slodžu attiecinājums attiecībā uz ierīcēm Latvijā

Nr. p.k.	Radioloģiskajās manipulācijās izmantojamā ierīce	Aptuvens ierīču skaits	Projekts		EC RP174	
			medicīnas fiziķa minimālā darba slodze	medicīnas fizikas eksperta minimālā darba slodze	medicīnas fizikas dienesta minimālā darba slodze	medicīnas fizikas eksperta minimālā darba slodze
Rentgendiagnostika un invazīvā radioloģija						
3.1.	Datortomogrāfijas iekārta	77	0,2	0,08	0,07	0,02
3.2.	Invazīvās radioloģijas vai angiogrāfijas iekārta	17	0,3	0,12	0,04	0,01
3.3.	Mamogrāfijas iekārta	52	0,1	0,04	0,07	0,02
3.4.	Operāciju zāles rentgeniekārta	70	0,25	0,1	0,03	0,006
3.5.	Stacionārā rentgeniekārta	182	0,15	0,06	0,03	0,01
3.6.	Pārvietojamā rentgeniekārta	52	0,2	0,08	0,02	0,004
3.7.	Zobārstniecības koniskā staru kūļa datortomogrāfijas iekārta	38	0,05	0,02	0,02	0,003
3.8.	Medicīniskais attēlu apskates monitors	500	0,01	0,004	0,003	0,0005
Slodze kopā uz ierīču skaitu:			~87,8	~35,12	~20,57	~5,562

Eiropas komisijas Aizsardzības no radiācijas Nr.174 Eiropas vadlīnijās (EC PR 174) noteikts, ka medicīnas fizikas dienestam paredzētā slodze ietver arī medicīnas fizikas ekspertam paredzēto slodzi. Vadlīnijās paredzēts, ka medicīnas fizikas dienesta slodze ietver gan medicīnas fizikas ekspertu slodzi un citu darbinieku (medicīnas fiziķu) slodzes.

Noteikumu izmaiņu Projektā noteikts, ka Nepieciešams nodrošināt vismaz vienu no norādītajām medicīnas fiziķu vai medicīnas fizikas ekspertu slodzēm, vienlaikus ņemot vērā šo

noteikumu 38.punktā noteikto prasību par medicīnas fizikas ekspertu iesaisti invazīvajā radioloģijā, kodolmedicīnā, datortomogrāfijā un radioterapijā.

Proti, Eiropas vadlīnijas paredz medicīnas fizikas dienestā medicīnas fizikas ekspertiem strādāt kopā ar medicīnas fiziķiem, bet Projektā izvirzītie nosacījumi mākslīgi rada tādus apstākļus, kuros ārstniecības iestādēm ekonomiski izdevīgāk ir izvēlēties štatā ietvert tikai medicīnas fizikas ekspertus.

Kopumā secināms, ka medicīnas fiziķiem Latvijā nepamatoti paredzēts noteikt pat **4,3 reizes** (87,8 : 20,57) augstāku slodzi, kā to noteic Eiropas vadlīnijas. Savukārt, medicīnas fizikas ekspertiem pat **6,3 reizes** (35,12 : 5,562) augstāku slodzi, kā to noteic Eiropas vadlīnijas.

2016. gada Eiropas Medicīnas fizikas organizāciju federācijas (EFOMP) politikas ziņojumā medicīnas fiziķu slodzes ir vēl zemākas kā Eiropas komisijas Aizsardzības no radiācijas Nr.174 Eiropas vadlīnijās (EC PR 174).

Tādejādi Projekts ne vien paredz nepamatoti augstas medicīnas fiziķu un medicīnas fizikas ekspertu minimālās darba slodzes, bet arī faktiski **noniecina medicīnas fiziķu nozīmi** salīdzinājumā ar medicīnas fizikas ekspertiem.

Esam pārrunājuši minēto jautājumu ar vairākiem nozarē strādājošajiem medicīnas fizikas ekspertiem, kas pievienojas mūsu viedoklim un neredz pamatojumu šādām izmaiņām.

Izdarām secinājumu, ka tikai atsevišķi nozarē strādājoši cilvēki ir ieinteresēti šādu prasību iekļaušanā Noteikumos. Ņemot vērā to, ka straujš medicīnas fiziķu un medicīnas fizikas ekspertu pieaugums nav sagaidāms, iespējams, tas tiek darīts ar nolūku **radīt mākslīgu pakalpojumu pieprasījumu (deficītu)**, kas ļautu atsevišķiem cilvēkiem gūt lielāku peļņu.

Uzskatām, ka nepamatoti tiek **ņemts vērā vienīgi atsevišķu medicīnas fizikas ekspertu viedoklis un lobētas viņu intereses**. Mēs šādu rīcību neatbalstām un uzskatām par netaisnīgu pret pārējiem medicīnas fiziķiem, ārstniecības iestādēm un sabiedrību kopumā.

Cita starpā Projektā paredzēts medicīnas fizikas ekspertiem piešķirtas papildus tiesības – veikt radioloģisko ierīču funkcionālās un elektrodrošības pārbaudes.

Līdz šim pārbaudes veica vienīgi akreditētas institūcijas, kuras šādas tiesības iegūst tikai pēc valsts aģentūras “Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs” veiktas novērtēšanas, kuras ietvaros notiek gan konkrēto cilvēku kompetences vērtēšana, gan mērlīdzekļu pieejamības, piemērotības un to kalibrēšanas derīguma pārbaude, gan metožu piemērotības pārbaude, gan arī tiek vērtēts praktiskais izpildījums, proti, notiek pārbaudžu demonstrācija. Ārkārtīgi būtisks ir tas apstāklis, ka akreditētai institūcijai ir ne vien tiesības, bet arī pienākumi – strādāt atbilstoši standartu un aģentūras dokumentu prasībām. Savukārt gadījumā, ja institūcijas darbība nav atbilstoša, aģentūra pieprasa tai veikt atbilstošas korektīvās darbības (tostarp, attiecīgos gadījumos arī izdoto pārskatu atsaukšanu) un institūcijas akreditācija var tikt atcelta.

Attiecībā uz medicīnas fizikas ekspertiem, Projektā ekspertiem paredzētas vienīgi tiesības veikt pārbaudes, bet nav paredzēti nekādi pienākumi, nav paredzēta mērlīdzekļu un metožu kontrole, nav prasību par to, kas un kādā veidā varēs novērst neatbilstošu darbību.

Esam pārrunājuši arī šo jautājumu ar vairākiem nozarē strādājošajiem medicīnas fizikas ekspertiem, kas norāda, ka, lai gan tiesības viņiem tiek piešķirtas (jau šobrīd sertifikātos ietverta atzīme par tiesībām veikt “tehnisko parametru mērījumus”), attiecīgu mērlīdzekļu viņu rīcībā nav, viņi negrasās tos iepirkt un negrasās uzsākt veikt pārbaudes.

Izdarām secinājumu, ka tikai pāris atsevišķi cilvēki nozarē ir ieinteresēti šādu prasību iekļaušanā Noteikumos. Pārdomas raisa tas apstāklis, ka vairāki no medicīnas fizikas ekspertiem iepriekš ir darbojušies akreditētās institūcijās, kurām ir atcelta akreditācija neatbilstošu darbību dēļ,

proti, vai ar šādām Noteikumu izmaiņām netiek lobētas viņu intereses turpināt piedāvāt pārbaužu pakalpojumu, taču tagad bez kontroles un uzraudzības.

Atgādinām, ka Noteikumi aizvien paredz, ka vispārēja atbildība par to, lai radioloģiskai ierīcei tiktu veikta elektrodrošības un funkcionālā pārbaude, ir operatoram. Aicinām ārstniecības iestādes vērtēt, kā tās kā operatori nodrošinās, ka pārbaudes tiek veiktas atbilstoši.

Aicinām ārstniecības iestādes pievērst uzmanību Projektā paredzētajām izmaiņām un vērtēt, vai tām būs finanses turpināt darbu arī pēc Noteikumu izmaiņu spēkā stāšanās. Kā arī vērtēt, kā operatori nodrošinās neizpildāmu Noteikumu izpildi.

Aicinām Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju ņemt vērā šajā vēstulē paustos iebildumus un pārskatīt publicētajā Projektā ietvertās prasības.

Mūs kopumā satrauc šo Noteikumu izstrādes process, jo arī tam veidotajā darba grupā (radiācijas drošības pasākumu pilnveidošanai medicīniskajā apstarošanā) nav sniegta iespēja piedalīties visiem interesantiem. 2022.gada 27.oktobrī Valsts vides dienesta Radiācijas drošības centra rīkotajā darba grupas sanāksmē tika norādīts, ka uz nākamo sanāksmi tiks aicināts plašs interesantu loks, tomēr uz 2022.gada 2.decembra sanāksmi netika aicinātas ārstniecības iestādes, kuras minētās izmaiņas varētu skart visbūtiskāk.

Ar cieņu,

SIA „INLAB” valdes priekšsēdētāja

Lolita Poļakova